

Dorthe Staunæs læser Sara Ahmed

HVIDHED SOM VANEARBEJDE – ELLER SOM MUTATIONSPROCES

I "A Phenomenology of Whiteness" argumenterer Sara Ahmed for, hvordan en fænomenologisk optik kan være nyttig i betydningen *kritisk* tilgang til studier af hvidhed. Jeg deler på mange måder Ahmeds ambition om at sætte fokus på, hvordan hvidhed leves og er en effekt af racialiserings-processer. Som Ahmed nærer heller ikke jeg bekymring for, at en videnskabelig opmærksomhed per se tingsliggør eller essentialiserer hvidhed. Men jeg vil udfordre Ahmed på om den af hende valgte analysestrategi er skarp nok, hvis man har en ambition om at få øje på mere end det, man allerede ved og det, der allerede er, og dermed har en ambition om at lade sig overraske – såvel positivt som negativt. Min kommentar er således af analyse-strategisk art, og mine spørgsmål af typen: Hvad gør Ahmeds fænomenologiske optik mig i stand til at få øje på i forhold til hvidhed? Hvad bliver jeg blind for? Hvilken type af kritik giver optikken mig mulighed for at formulere? Hvilke typer af kritik bliver besværliggjort?

Ahmed opbygger sin hvidheds-fænomenologiske optik ved at trække på tanker om orientering og orienteringspunkter nedfældet af fænomenologiens koryfæer. Låner jeg optikken, tunes jeg ind på, hvordan bestemte kropes ankomst ind i et allerede etableret historisk rum skaber støj, hvorimod andre kroppe kan passere uden større opmærksomhed, og jeg får øje på, hvordan noget allerede-her, noget-allerede-konstitueret determinerer noget, som ankommer. Når Ahmed ser sit empiriske materiale gennem sin egen optik er dette allerede-konstituerede lig med hvidhed, og det noget – eller snarere de nogle, der ankommer, er i reglen kønnede, etnificerede, racialiserede og religiøst markeret som ikke-hvide. Ahmed

kobler fænomenologien med Fanons øjenåbnende beskrivelser af, hvordan kroppen allerede er historisk-racialiseret som ”a body already in place”. Hvidhed begrebsliggøres som en ”fortløbende og uafsluttet historie”, der ”affecter” og orienterer kroppe i særlige retninger. Optikken viser, at kroppe skabes af kolonialismens historie, og hvordan den hvide verden allerede er ”given” før tidspunktet for den

Ahmeds historisk bagudskuende optik egner sig ikke til at få øje på det, der kommer, det der endnu ikke er. Potentialiteten.

enkeltes ankomst. Således ses race i den optik som noget både socialt og kropsligt givet. Som orienteringspunkter, der arves fra andre igennem historien, og hvidhed bliver i den optik det, det er her. Hvidhed er, skriver Ahmed, det

orienteringspunkt, der nedarves igennem den måde, tingene er placeret på. Det vil sige, at hvidhed inddæmmer det sted, hvorfra vi begynder vores orientering, og de måder, hvorpå vi fortsætter herfra. Iagttaget igennem Ahmeds linse bliver hvidhed altså et spørgsmål om ”one’s starting point”, om det familiære og genkendelige og dermed om det, Ahmed kalder ”the habitual knowledge”, en art vanetænkning, der udspringer af en bestemt placering i verden.

Hvidhed som vanearbejde

Det, jeg kan iagttage med Ahmeds optik, er hvidhed som vanearbejde, dvs. hvordan hvidhed *er* og *har været*. Det er relevant. Ingen tvivl om det. Men hvis jeg er optaget af, hvordan hvidhed *kunne blive*, hvor den er *på vej hen*, og *om den forandrer sig og slår overraskende sving*. Ja, så er jeg udstyret med Ahmeds optik ilde stedt. Ahmeds historisk bagudskuende optik egner sig ikke til at få øje på det, der kommer, det der endnu ikke er. Potentialiteten. Og Ahmeds linse, der filtrerer verden gennem en art gitter af allerede givne orienteringspunkter, udgangspositioner og placeringsmuligheder hjælper mig ikke til at få øje på det flydende, på transformationer eller på kroppe, der gør noget andet end vanligt. Men det er, forstår jeg Ahmed ret, heller ikke intentionen med optikken. Hendes forskningspolitiske ambition er selve fremvisningen af, at vi er ”stuck”, og at det netop er igennem fremvisningen af den (s)tilstand, forandring kan foregå. Hun argumenterer: “It is by showing how we are stuck, by attending to what is habitual and routine [...] that we can open the possibility of habit changes”.¹

Man kan selvfølgelig undre sig over, hvorfor fremvisning af vaner i sig selv skulle føre til forandring. Det er nu ikke det, jeg vil diskutere her. Snarere lufter jeg min bekymring for, at vi kan være mere ”stuck”, end Ahmeds optik giver os mulighed for, at vi kan forestille os. Hvad nu, hvis hvidhed ikke blot er et spørgsmål om uendelig repetition af nedarvede vaner, men fungerer mere subtilt

ved netop at opgive vaner og i stedet pleje sin egen potentialitet? Og hvad nu, hvis det er hvidhedens evne til ikke blot at afskrælle sig det andet/de andre, men derimod til at indoptage udfordringerne fra det andet/de andre og igennem sofistikerede transformationsprocesser, muterer, der er dens overlevelse?

Pilgrimsrejse for lederudvikling

At hvidhed netop overlever igennem sin vilje til transformation, kunne jeg godt få en mistanke om, i det forskningsprojekt jeg aktuelt arbejder på, og som handler om psy- ledelse, dvs. nye ledelsesformer inspireret af psykologi og pædagogik.² I et af de for denne sammenhæng interessante empiriske eksempler analyserer jeg, hvordan ledere fra en stor dansk virksomhed tager på pilgrimsrejse til Santiago Del Compostella for at udvikle sig til autentiske ledere. Med sig på rejsen har de danske ledere, der alle er hvide mænd og kvinder, en gruppe unge mænd, hvis kropstegn indikerer historier om migration fra Mellemøsten, og som tidligere har været dømt for kriminalitet. Målet med pilgrimsrejsen er at lære lederne at opbygge relationer også der, hvor det er lidt på trods. Imens lederne tager vare på og leder de unge mænd mod rejsens destination, skal de lære at lade sig affektivt berøre, og de skal konstruktivt transformere sig selv og den affektivitet, dvs. stemninger, følelser og relationer, der måtte opstå på rejsen. De unge mænd agerer brændstoffet i ledernes læringsproces. For at lære ledelse i dag er det ikke nok at gå på kurser eller i skole, argumenterer konceptudviklerne. Man skal ud i det virkelige liv og på rejsen bliver de

unge mænd iscenesat som eksponenter for en art næsten hypervirkeligt liv, der kan fremelske autenticitet hos lederne.

En del medier har beskæftiget sig med pilgrimsfærden som Corporate Social Responsibility, men tager jeg det alvorligt, at det er et lederudviklingskoncept, kan turen også læses som en avanceret måde hvorpå hvidheden lader sig transformere gennem en vilje til at reflektere over sig selv, gennem at indoptage det Andet og derigennem ”sofistikere” og sikre sin egen fortsatte overlevelse. Mens de unge etnisk-racialt markerede drenge ganske rigtigt inviteres ind i organisationen og som præmie for at gennemføre pilgrimsrejsen får en elevplads og lov til at blive ved med at være stabilt Anderledes, så er det ledersegmentet og organisationen, der tilbydes udviklingsmuligheder således, at netop de fortsat kan lede organisationen og flokken på vej.³

Den type af kritisk iagttagelse vil være om ikke umulig, så besværliggjort, hvis pilgrimsturen var læst igennem Ahmeds optik. Ahmed stiller et rigtigt godt spørgsmål: ”How does whiteness hold its place?”⁴ Hun svarer bagudskuende, at hvidhed ”holder” og holder sin plads gennem vaner, men i eksemplet ovenfor holder lederne jo netop magten ved at aflære sig vanerne. Toner man derimod sin iagttagelsesoptik i en mere deleuziansk nuance, undrer man sig over, at noget overhovedet fastholdes. Det, der er utroligt, er, når noget ser ud til at fæstnes. Med den optik bliver man opmærksom på, at noget, der umiddelbart ser fikseret og ensartet ud over tid slet ikke er det. Det, der ser ud til at holde over tid, er blevet rystet undervejs, eller dele kan

være skiftet ud. Brian Massumi skriver: "When positioning of any kinds comes a determining first, movement comes a problematic second. After all is signified and sited there is the nagging problem for how to add movement back into the picture [...] The problem is no longer to explain how there can be change given positioning. The problem is to explain the wonder that there can be stasis given the primacy of process".⁵

Således informeret er min pointe, at Ahmeds optik kan kaste et rigtigt positionsgitter ned over det, der skal analyseres, og det gitter gør det analytiske blik ufølsomt i forhold til at øjne bevægelse og potentialitet. Med hvidhedens fænomenologi iagttager vi hovedsageligt hvidhed som monolitisk vanearbejde – hvilket det til tider også er. Ingen tvivl om det. Det efterlader os bare med en diskussion om, hvordan man forstår vaner, og den efterlader os uden blik for hvidhedens skrøbelighed og det konstante vedligeholdelsesarbejde, der må til for at opretholde den. Men er ikke netop betingelsen for, at vanen varer, at den er i stand til at forskyde sig en smule?⁶

Kan min pointe så genkendes som en relevant observation for Ahmeds tekst? Ja, det vil jeg mene. I og for sig peger Ahmed allerede på pointen i sin tekst, når hun skriver om sit publikums gentagne spørgsmål: "Hvor er der mulighed for modstand?" og "hvor kan hvide gøre noget andet?" Artiklen lukker hurtigt af for yderligere analyse ved at forkaste spørgsmålene som blot "modstand mod at høre om racisme" og som "et begær efter hurtige løsninger". Men man kan også iagttage publikums

spørgen på linje med ledernes pilgrimsrejse ovenfor: dvs. som udtryk for vilje til at reflektere og som trang til forbedring. Som en saneringsproces, der på paradoksalt vis muliggør, at hvidhed "holder" gennem sofistikerede og næsten usynlige mutationsprocesser og som en måde, hvorpå Homi Bhabhas berømte sætning "almost but not quite white" får en helt ny betydning.⁷

Noter

- 1 Sara Ahmed: "A Phenomenology of Whiteness", *Feminist Theory* 2007:2, s. 165.
- 2 Dorthe Staunæs, Malou Juelskjær, Hanne Knudsen: "Psy ledelse. Tre optikker på nye former for skoleledelse", *Psyke & Logos*, Dansk Psykologisk Forlag 2009:2.
- 3 Dorthe Staunæs: "Learning to be Authentic. Disturbing the Silence of Whiteness in Psy-leadership", Paper at the conference for Critical Management Studies, Warwick 2009.
- 4 Ahmed 2007:2, s. 156.
- 5 Brian Massumi: *Parables for the Virtual. Movement, Affect, Sensation*, Duke University Press 2002, s. 3, 7-8.
- 6 Sverre Raffnsøe: *Sameksistens uden common sense*, Akademisk Forlag 2002.
- 7 H. K. Bhabha: "Of Mimicry and Man: The Ambivalence of Colonial Discourse", *The Location of Culture*, Routledge 1994.

Dorthe Staunæs är lektor vid Department of Learning Danish School of Education (DPU), University of Aarhus. E-post: dost@dpu.dk